

İTİLAF DEVLETLERİ'NİN TÜRK-YUNAN SAVAŞI'NDA TARAFSIZLIK İLANI (13 MAYIS 1921)

Abdurrahman BOZKURT*

ÖZET

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın akabinde İtilaf Devletleri akdettikleri antlaşmayı ihlal ederek Osmanlı topraklarını işgal etmişlerdi. İngiltere ve Fransa'nın desteğini arkasına alan Yunanlılar da Batı Anadolu ve Doğu Trakya'yı işgal etmişlerdi. Baskı altında kalan Osmanlı hükümetleri işgallere karşı gereken tepkiyi gösterememişlerdi. Bu şartlar altında Kuva-yı Milliye işgallere karşı mücadele etmeye başlamıştı. Bu mücadele, Türk tarihinde İstiklal Savaşı, Yunan tarihinde Küçük Asya Savaşı adı verilen Türk-Yunan Savaşı'na dönüşmüştü.

Yunanlılar Osmanlı topraklarını işgal ederken Atina'da beklenmedik siyasi gelişmeler meydana gelmişti. Kral Alexander'ın ölümünden sonra müttefikler tarafından desteklenen Venizelos hükümeti iktidardan düşmüş, Kral Konstantin tahtına dönmüştü. Bu gelişmelerin ardından İtilaf Devletleri Yunanistan'a verdikleri desteği kesmeye başlamışlardı. Bu arada İngiliz hükümeti yayınladığı bir talimat ile silah, cephane ve benzeri malzemelerin İngiltere'den ihracını yasaklayan yeni bir liste hazırlanmıştı. Önceki listede satışına izin verilen birçok malzemenin ihracına kısıtlama getirilmişti. Bundan sonra İngiltere'nin teklifi doğrultusunda İtilaf Devletleri, Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsızlıklarını ilan etmişlerdi. Bu tarafsızlık yerli kaynaklarda sadece Boğazlar bölgesinin tarafsız hale getirilmesi olarak izah edilmiştir. Oysa söz konusu tarafsızlık İtilaf Devletleri'nin Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsızlıklarını ilan etmelerini kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İtilaf Devletleri, Yunanistan, Türkiye, Osmanlı Devleti, Milli Mücadele.

---

* Arş. Gör. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

ALLIED POWERS' ANNOUNCEMENT AS NEUTRALITY IN THE GREECO-TURKISH WAR (13 MAY 1921)

ABSTRACT

After the Mudros Armistic, the Allied War Powers invaded Ottoman states by breaching armistic. Greek which was supported by Allied Powers except Italy, invaded west Asia Minor and east Thrace. Ottoman Governments which was under pressure made no sign to the invaders. In this circumstances Turkish National Forces started to struggle with invaders. This struggle converted to Grece-Turkish War which known as Asia Minor War in the Greek history and Independence War in the Turkish history.

While Greeks invaded Ottoman states vital political movements happened in Greece. After the death of King Alexander, Venizelos cabinet which supported by Allies, fell from power and King Konsantin came back to throne.

After those developments Allied Powers stopped to supporting Greece. In the meantime Great Britain announced that by orders, the existing list of arms and amnution and smilar goods prohibited to be exported from United Kingdom has been revoked, and a new list substituted. The export of several articles on the previous list unrestricted by new list. After that Allied Powers, issue an announcement to the effect that, as the Allies are neutral in the Grece-Turkish War.

Key Words: Allied Powers, Greece, Turkey, Ottoman Empire, National Movement.

Giriş

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından İtilaf Devletleri stratejik öneme sahip Osmanlı topraklarını işgal etmişlerdi. Bu işgaller, ateşkes sonrasında elde kalan Osmanlı topraklarının korunabileceğine dair kuşkuları arttırmıştı¹.

---

¹ Ali Arslan, "Ülkenin Kurtarılmasında Kuvâ-yı Milliye'nin Görüşü ve Yalnız Siyaseten Müdafaaın İflası (1918-1920)", **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi**. Sayı: 36, İstanbul 2000, s.7.

Paris Konferansı'nda büyük devletlerin desteğini alan Yunanlılar, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal ederek Batı Anadolu içlerine doğru ilerlemeye başlamışlardı. Ancak Kuvâ-yı Milliye Yunanlıların bekledikleri gibi ilerlemelerine müsaade etmiyordu. Bu arada İtilaf Devletleri, San Remo Konferansı'nda hazırladıkları Sevr Antlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne imzalatabilmek, imzalandıktan sonra onaylatabilmek ve onaylandıktan sonra da uygulanmasını sağlayabilmek amacıyla yeni bir strateji geliştirmişlerdi. Buna göre İtilaf Devletleri işgalleri altındaki bölgelerde baskılarını arttırdıkları Yunanlılar Anadolu'daki işgal sahalarını genişletecek ve Doğu Trakya'yı işgal edeceklerdi.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından İtilaf Devletleri Boğazlar bölgesini kontrol altına almışlar, İstanbul, İzmit, Çanakkale ve Gelibolu'yu işgal etmişlerdi². İngiltere ile vardıkları anlaşma doğrultusunda Fransızlar, Doğu Trakya'yı denetimleri altına almışlardı. Sevr Antlaşması'nın imzalanmasına ve tatbikine yönelik endişeler nedeniyle İtilaf Devletleri, Yunanistan'ın Doğu Trakya topraklarını işgaline izin vermişlerdi. 1920 Haziran ayının son günlerinde saldırıya geçen Yunan kuvvetleri Anadolu'da; Bursa, Balıkesir, Uşak ve Nazilli'yi, Doğu Trakya'da ise; Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'ı işgal etmişlerdi³. 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması, Yunan işgallerine hukuki bir zemin kazandırıyordu⁴. Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı hükümeti, Sevr Antlaşması'nı imzalamışsa da, antlaşmanın onaylanması noktasında bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştı. Anadolu'da yürütülen Milli Mücadele Sevr Antlaşması'nın uygulanmasına mani oluyordu.

---

² İstanbul, İzmit, Çanakkale ve Gelibolu'yu işgal eden müttefik kuvvetleri arasında az sayıda Yunan askeri olsa da bu bölgelerde kontrolü İngiliz, Fransız ve İtalyanlardaydı.

³ Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Bulgaristan'da bulunan Fransız kuvvetleri harekete geçerek Uzunköprü- Sirkeci arasındaki demiryolunu kontrollerine almışlardı. Fransız Generali Franchet d'Espérey'e bağlı kuvvetler, Bulgaristan'ı savaş dışı bıraktıktan sonra, Doğu Trakya'nın kontrolü ele geçirmek üzere 2 Temmuz 1919'dan itibaren, emrindeki birlikleri Edirne'ye toplamaya başlamıştı; N. Fahri Taş, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Trakya'yı İşgali", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX. (Kasım 2004), s. 60, 2004

⁴ **Sevr Antlaşması**, md. 27, 65-83. Bkz. Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuku ve Tarih Metinleri**, I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1953.

Milli Mücadele’de Kullanılan Tezler

Yunanistan’ın Anadolu’ya yönelik planlara dahil edilmesi nedeniyle kendi içlerinde sorunlar yaşayan İtilaf Devletleri’nin, Osmanlı topraklarına yönelik hedeflerini gerçekleştirebilmeleri, Yunan ordusunun Milli Mücadele Hareketi’ne karşı yürüttüğü savaşa bağlı idi. TBMM’nin kuruluşundan sonra daha sistemli hale gelen Milli Mücadele, Sevr Antlaşması’nın yürürlüğe konulmasına müsaade etmiyordu.

Sevr Antlaşması’nı yürürlüğe koymakta sıkıntı yaşayan İtilaf Devletleri, Yunanlıları harekete geçirerek Anadolu’da gelişen Milli Hareketi yok etmeyi hedeflemişlerdi. Fakat İtilaf Devletleri’nin beklentileri gerçekleşmemiş Türk ordusu Yunan ilerleyişine karşı bir savunma hattı kurmayı başarmıştı.

1921 yılı başlarında Yunanlılar, Trakya’da İstanbul sınırına dayanmışlar, Batı Anadolu’da ise Eskişehir, Kütahya ve Ankara’yı ele geçirmek üzere harekete geçmişlerdi. Birinci ve İkinci İnönü Savaşlarında Yunan Ordusunun ilerleyişi durdurulmuş, Kütahya-Eskişehir Savaşlarında Yunanlılar bir ara Ankara yakınlarına kadar ilerlemişlerse de Sakarya Savaşı’ndan sonra geri çekilerek işgalleri altında kalan toprakları muhafaza etmeye çalışmışlardı⁵. Milli Mücadele sadece askeri bir direnişten ibaret değildi. Yürütülen mücadelenin milli vasfı, İtilaf Devletleri açısından başlıca endişe kaynağıydı. Milli Hareketin geniş bir yelpazede milli ve dini tezlerle desteklendiğini düşünen İtilaf Devletleri’nin endişeleri daha da artmıştı. TBMM ile Sovyet-Rusya arasındaki yakınlık ve taraflar arasında gelişen ilişkiler de olayın başka bir boyutunu oluşturuyordu. Bütün bunlara Yunanistan’da yaşanan siyasi gelişmeler eklenince İtilaf Devletleri’nin takip ettikleri politikalarda değişikliğe gitmeleri kaçınılmaz olmuştu.

⁵ Daha tafsilatlı bilgi için bkz. M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988; Bilal Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya’dan İzmir’e 1921-1922**, Bilgi Yayınları, Ankara 1989.

Yunanistan'da Yaşanan Siyasi Gelişmeler ve Yüksek Konsey'in Tavrı

I. Dünya Savaşı başladığında birçok ülkede olduğu gibi Yunanistan'da da savaşa girilip girilmemesi konusunda tartışmalar yaşanmıştı. Başbakan Venizelos İtilaf Devletleri saflarında savaşa girilmesini savunduğu halde Kral Konstantin⁶ ülkesinin savaşa girmesine taraftar değildi. İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı topraklarını içeren vaatlerinden cesaret alan Venizelos, 1915 Mart'ında Yunanistan'ın savaşa girmesi amacıyla Kral'a bir muhtıra vermişti. Kral'ın bu talepleri kabul etmemesi üzerine Venizelos başbakanlıktan çekilmiş, Gunaris'in başbakanlığında kurulan geçici hükümet, 1915 Haziran'ında Yunanistan'ı seçime götürmüştü. Yapılan seçimleri Venizelos kazanmasına rağmen Gunaris iktidarı teslim etmek istememiş, kısa bir krizin ardından Konstantin devreye girerek Venizelos'u işbaşına çağırarak zorunda kalmıştı. Bununla birlikte Kral'la, Venizelos arasındaki buzlar erimemişti. 1915 Aralık ayında yapılan seçimleri boykot eden Venizelos, 29 Eylül 1916 tarihinde Selanik'e giderek burada Etnik-i Amina (Milli Savunma) adlı bir ihtilal hükümeti kurmuştu. Yunanistan'da artık biri kral taraftarı Atina hükümeti, diğeri Venizelos'un başında olduğu ihtilalci Selanik hükümeti olmak üzere iki hükümet vardı. Venizelos, I. Dünya Savaşı'na girilmesine taraftar olduğundan İngiltere ve Fransa ona destek olmak amacıyla Atina hükümetini denizden ablukaya almıştı. Abluka altında halkın zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelen Atina hükümeti, müşterek İngiliz-Fransız birliklerinin Pire'ye çıkarak Atina'nın kontrolünü ele geçirmeleri sonucunda görevden çekilmek zorunda kalmıştı. Konstantin de tahtından feragat ederek yerini oğlu Aleksandr'a bırakmış, Yunanistan'ı terk etmişti. Bu gelişmeler üzerine Atina'ya gelen Venizelos yeni hükümeti kurmuştu. İttifak Devletleri ile ilişkilerini kesen Venizelos hükümeti, 1 Temmuz 1917 tarihinde Osmanlı Devle-

---

⁶ Ne kadar etkili olduğu bilinmese de Almanya'da eğitim görmüş olmasından ve Alman Kralı'nın kız kardeşi ile evli olmasından dolayı Kral Konstantin'in, ülkesinin I. Dünya Savaşı'na girmesine karşı çıktığı iddia edilmiştir. Yuluğ Tekin Kurat, "*Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası*", **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara 1986, s. 410-411.

ti'ne savaş açmıştı. Çalkantılı bir dönemden geçen Yunanistan, 1918 yılı Eylül ayında Makedonya Cephesi'ndeki çatışmalara fiilen katılabilmiş, kısa bir süre sonra da savaş sona ermişti. Yunan orduları savaşın kazanılmasında önemli bir katkı sağlamamış olsalar da, savaş sonrası kurulan yeni düzen Yunanistan'ın; İzmir, Batı Anadolu ve Doğu Trakya'yı işgaline olanak sağlamıştı⁷.

1920 yılı sonlarına doğru Yunanistan dış siyaseti Megali İdea doğrultusunda gelişirken Atina'da işler karışmıştı. Venizelos'un işbaşına gelmesinde; İngiltere ve Fransa'nın desteği, Yunanistan'a vaat edilen Osmanlı toprakları ve Yunanistan'da yaşanan mali sıkıntılar belirleyici olmuştu. Venizelos hükümetinin Türk topraklarını işgal etmek için yaptığı harcamalar mali sıkıntıları daha da arttırmıştı. Yaşanan mali sıkıntılardan bu kez Kral Konstantin taraftarları yararlanmak üzere harekete geçmişler, Venizelos'a karşı birleşik bir muhalefet cephesi kurmuşlardı. Muhalefet, Yunanistan'ın milli emellerine karşı olmadığını altını çizerek gündün güne geliyordu. Bu ortam içerisinde Kral Aleksandr'ın ölümü (25 Ekim 1920) işleri daha da karıştırmıştı. Normal şartlar altında 7 Kasım 1920 tarihinde Yunanistan'da seçimler yapılacaktı. Seçimler 14 Kasım'a ertelenirken, General Kunduriyotis, Kral naipliğine atanmış, yeni Kral'ın seçimi için 3 Aralık 1920 tarihinde halk oylaması yapılmasına karar verilmişti. 14 Kasım 1920 tarihinde yapılan seçimlerden Venizelos büyük bir hezimetle çıkmış, yapılan halkoylaması sonucunda Kral Konstantin tahtına dönmüştü⁸. Yunan halkı dış politika ilkelerinin değişmeyeceğinden hareketle tercihini bu şekilde kullanmıştı.

Yunanistan'da yaşanan bu gelişmeler İtilaf Devletleri tarafından kaygıyla takip ediliyordu. İtilaf Devletleri Kral'ı resmen tanımasalar da hükümeti ile gayri resmi temaslarda bulunmaya devam ediyorlardı. Bununla birlikte İngiltere ve Fransa, Yunanistan'a verdikleri mali desteği kesmiş, yeni yardım taleplerini de geri çevirmişler-

⁷ M.Murat Hatipoğlu, "Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter", **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara 1986, s.463-466

⁸ Hatipoğlu, a.g.e., s.108-111.

di⁹. İtilaf Devletleri'nin Türk-Yunan Savaşı'na yaklaşımları değişmeye başlamıştı.

Yaşanan gelişmeler üzerine İtilaf Devletleri Londra'da bir konferans toplamaya karar vermişlerdi. 12 Mart 1921 tarihinde toplanan konferansta Sevr Antlaşması tarafların kabul edebileceği bir hale getirilecek¹⁰; Milli Mücadele Hareketi de daha fazla gelişmeden sona erdirilecekti. Ancak İtilaf Devletleri Londra Konferansı'ndan bekledikleri neticeyi alamamışlardı. Bundan sonra İtilaf Devletleri, Yunan ordusunun başlatacağı yeni harekate umut bağlamışlardı. Yunan ordusunun başarısızlığı, daha doğrusu Milli Mücadele'nin başarısı İtilaf Devletleri'nin Türk-Yunan Savaşı'na yaklaşımlarında ciddi değişiklikleri gündeme getirecekti. Yunanlıların müttefik işgali altındaki Boğazlar bölgesindeki faaliyetleri de bu değişimi doğrudan etkileyecekti.

Yunanlıların Boğazlar Bölgelerdeki Faaliyetleri

Yunanlılar, işgal altındaki İstanbul'u askeri bir üs ve iaeş kaynağı olarak kullanıyorlardı. Patrikhane'nin ve İstanbul'un işgalinden sonra şehre gelen Yunan denizcilerinin çabalarıyla kurulan Yunan Milli Müdafaa teşkilatı başta İstanbul olmak üzere Anadolu'nun muhtelif bölgelerindeki Rum gençlerini Yunan ordusuna kazandırmak için çaba sarf ediyordu¹¹. Bu durum Türk halkının tepkisine neden oluyordu.

Yunanlılar, Milli Mücadeleye katılacağını düşündükleri yolcuların Boğazlardan geçişine de engel olmaya çalışıyorlardı. Misal olarak; 100'ü subay 1,000'i er olmak üzere toplam 1,100 Türk esirini taşıyan Heimei Maru adlı Japon gemisi, Ege Denizi'nde Yunan destroyerleri tarafından durdurulmuş, Limni Adası'nda alıkonulmuştu. Yunanistan'la ilişkileri kesilen Osmanlı hükümeti bu harekete Müttefik

⁹ Şimşir, a.g.e., s. 193-202.

¹⁰ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Başsavcıya 21 Eylül 1921 tarihli mektup", **Public Record Office, War Office (WO)**, 32/5775, 130B.

¹¹ "Rumbold'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 12 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO**, 32/5775, 1B.

Yüksek Komiserleri nezdinde protesto etmişti¹². Yunanlılar üzerinde İngilizlerin ne denli etkili olduğunu bilen Japon hükümeti devreye girerek, “Kemalistlere katılmamalarının garanti edilmesi koşuluyla” alıkonulan esirlerin serbest bırakılması için İngiltere’den yardım istemişti. Ancak İngiliz hükümeti, Türk-Yunan Savaşı’nda tarafsız kalma kararı aldığı ileri sürerek müdahalede bulunamayacağını, bununla beraber Japon hükümetinin teklifini Yunanlılara iletceğini bildirmişti¹³. İngilizlerden umudunu kesen Japon hükümeti doğrudan Yunan hükümetine müracaat ederek, alıkonulan gemilerinin ve Türk esirlerin serbest bırakılmasını talep etmişti. İtalya’nın bu hareketten dolayı Yunanistan’ı protesto etmesi, Fransız elçisinin de yapılan hareketin haksız olduğunu bildirmesi üzerine¹⁴ Yunan hükümeti, esirleri müttefiklerin denetimi altında ve sadece İstanbul’da kalmaları koşuluyla serbest bırakmayı kabul etmişti¹⁵. Bu olay tarafsız olduğunu iddia eden İngiltere’nin eski politikalarından tamamen vazgeçmediğini göstermişti.

Heimei Maru vakasında pasif bir tutum sergileyen İngiliz hükümeti, Yunan hükümetini uyarmakla yetinmiş, Yunanlıların açık denizlerde gemileri ziyaret etme, inceleme veya onları bloke etme haklarının bulunmadığını vurgulayarak bir İngiliz gemisine el konulması ya da durdurulması halinde hesap soracağını bildirmişti¹⁶. İngiltere’nin uyarısı, eskiden olduğu gibi İngiliz gemilerine dokunulmazlık sağlayacak, diğer gemilere yapılan müdahalelere engel olmayacaktı.

Yunan savaş gemileri sadece Ege Denizi’nde değil Karadeniz’de de Türk yolcuları taşıyan gemilere de müdahalede bulunuyorlardı.

¹² “Rumbold’dan Dışişleri Bakanlığı’na 12 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 7A**; “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Rumbold’a 18 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 10A**.

¹³ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Rumbold’a 18 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 8A**.

¹⁴ “İngiltere’nin Atina Büyükelçisi Lord Granville’den Dışişleri Bakanlığı’na 27 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 21D**.

¹⁵ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Rumbold’a 18 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 9A**.

¹⁶ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Atina Büyükelçisi Lord Granville’e 21 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775, 33D**.

Bulgaristan'da bulunan Cafer Tayyar Paşa ordusu bakiyelerinden 60 askeri ve 119 mülteciyi taşıyan Bulgar gemisi Kyrill, Karadeniz'de Yunan destroyerleri tarafından durdurulmuş, İstanbul yakınlarında alıkonulmuştu. Muhtelit Mütareke Komisyonu kararıyla, Fransız yetkililer tarafından verilen müttefikler arası vize ile gemiye bindirilen¹⁷ bu yolcuların İstanbul'a girişini İstanbul Yunan Yüksek Komiseri engellemeye çalışmaktaydı. Üstelik Yunan destroyeri gözaltında tuttuğu Kyrill ve yolcularını, İzmit'teki Yunan donanma üssüne götürmüştü. İstanbul İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold müttefik liman kaptanları ile görüştüktan sonra bu konuda Yunanlılara tolerans gösterilmeyeceğini açıklamıştı¹⁸. Heimei Maru vakasında taraflı ve pasif bir tutum sergileyen İngiltere, Kyrill vakasında daha belirleyici olmak istiyordu.

25 Nisan 1921 tarihinde İngiliz hükümeti, Yüksek Komiseri Rumbold'a, Kyrill'deki yolcuların serbest bırakılması amacıyla meslektaşları ile temasa geçmesi için talimat vermişti. Hemen harekete geçen Rumbold'un önerisi ile Müttefik Yüksek Komiserleri, Yunan Yüksek Komiseri'ne müşterek bir nota vererek yolcuların serbest bırakılmasını talep etmişlerdi. Ancak bu teşebbüsün ardından Yunan yetkililer yolcuların İstanbul'a dönüşlerine izin vermişlerdi¹⁹.

Yunanistan ve Türkiye'de yaşanan siyasi olaylarla birlikte Yunanlıların Boğazlar bölgesindeki faaliyetleri İtilaf Devletleri'nde tarafsızlık fikrini gündeme getirecekti.

Tarafsızlık Fikrinin Doğuşu

Yunanlıların Boğazlara doğru ilerleyen gemilere yönelik tutumları Müttefik Orduları Başkumandanı Harington'u tedirgin etmekteydi. Bu nedenle Harington, Anadolu'da yapılacak operasyonlara katıl-

---

¹⁷ "Sofya'da bulunan Peel'den Dışişleri Bakanlığı'na 25 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 15B.

¹⁸ "Rumbold'dan Dışişleri Bakanlığı'na 19 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 13C ve D.

¹⁹ "Rumbold'dan Dışişleri Bakanlığı'na 21 Nisan 1921 tarihli telgraf ve Dışişleri Bakanlığı'ndan Rumbold'a 25 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 21B ve C.

mak isteyen bir Yunan bölüğünün İstanbul'dan İzmit'e geçişine izin vermemiştir. Harington, Yunan yetkilileri uyararak, böyle bir teşebbüste bulunulması halinde, onları durduracağını ve geri göndereceğini, savaşacaklarsa da Yunanistan'a dönüp oradan Anadolu'ya asker sevk etmelerini tavsiye etmiştir. Yunan yetkililer Harington'u ikna edebilmek amacıyla piyasanın üstünde fiyatlar önererek İngilizlerden savaş malzemesi almaya çalışmışlarsa da hedeflerine ulaşamamışlardır. Bundan sonra kısa bir bildiri yayınlayan Harington, müttefiklerin Yunanlılara yardım ettiğine dair söylentilerin doğru olmadığını açıklamıştır²⁰.

Yunanlıların Boğazlar bölgesini askeri bir üs olarak kullanmalarına, Rumları askere almalarına ve Türk yolcuları taşıyan gemilere yönelik hareketlerine engel olamayan Osmanlı hükümeti, Rumbold'a müracaat ederek Yunanlıların bu tür faaliyetlerine engel olunmasını talep etmiştir. Yaşananların farkında olan Rumbold meseleyi Harington'a havale etmiştir. Harington, İstanbul'un Yunanlılar tarafından askeri bir üs olarak kullanılmasına karşıydı. Yunanlıların Osmanlı uyruğu Rumlardan asker toplamasına da karşı olan Harington, sadece Osmanlı uyruğu olmayan Rumların askere alınmaları gerektiğini düşünüyordu. Harington, Osmanlı uyruğu olmayan Rumlara, İstanbul'dan ayrılmaları için belli bir süre verilmesini, bu süre zarfında ayrılmayanların gözaltına alınmasını ya da sıkı bir şekilde denetim altında tutulmasını önerecek kadar kararlıydı. Harington tavsiye ve önerileri ile Rumbold'u etkilemeyi başarmıştı. Nitekim Rumbold; 12 Nisan 1921 tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir telgrafta; "İstanbul ateşkes rejimi ve işgal altında olduğundan, Türk hükümetinin Yunanlılara karşı herhangi bir tedbir almasına izin veremeyiz. Bu nedenle Yunanlıların İstanbul'da asker toplamalarına veya onların İstanbul'u askeri bir üs olarak kullanmalarına izin vermeyelim" şeklinde bir öneride bulunmuştu²¹. İstanbul ve çevresin-

²⁰ "Harington'dan Savaş Bakanlığı'na 23 Nisan 1921 tarihli mektup", **WO**, 32/5775, 13A.

²¹ "Rumbold'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 12 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO**, 32/5775, 1B.

deki müttefik kuvvetlerin emniyetinden sorumlu olan Harington ve Rumbold, sorumlulukları gereği böyle düşünmek zorunda kalmışlardı. Onlar, Yunan ordusuna asker toplamak amacıyla yapılan işlemlerin Türkleri rahatsız etmesinden ve TBMM tarafından başlatılacak bir hareketin müttefik menfaatlerini tehlikeye düşürmesinden kaygı duyuyorlardı.

Harington ve Rumbold'un önerileri, İngiltere'nin izlediği politikalarda yaşanan değişimi hızlandırmıştı. İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon tarafından "Türk-Yunan Savaşı'nda müttefiklerin tarafsızlığının ilan edilmesi ve İstanbul bölgesi sınırları içerisinde tarafların asker toplamalarına izin verilmemesi" şeklinde formüle edilen yeni politika, İngiliz Savaş Bakanlığı'nın onayından sonra Fransız ve İtalyan hükümetlerinin onayına sunulacaktı²². Savaş Bakanlığı'nın, Curzon'un önerisine destek vermesi de zor olmamıştı. Yalnız tarafsızlık gereği Yunanistan'a gitmek isteyen Rumlarla, Anadolu'ya gitmek isteyen Türklere engel olunmayacağı açıklanacaktı²³. Yunanistan'ın Anadolu'daki mücadelesini başından beri destekleyen İngiltere'de ilk kez böylesine radikal bir değişiklik gündeme alınmıştı.

İngiliz hükümeti Yunanlılarla Türkler arasında ayırım yapmadıklarını kanıtlamak amacıyla, Ankara hükümetine yönelik sınırlandırmaları da kaldırmaya karar vermişti. Buna göre Milli Mücadele taraftarlarının savaş malzemeleri dışında sahip oldukları malzemelerle Anadolu'ya geçişine izin verilecekti²⁴.

İngiltere'nin Savaş Malzemelerinin İhracını Yasaklaması

İngiltere'de devletin ve ruhsat verilen özel şirketlerin savaş malzemesi satışına belirli kriterlere göre izin verilmekteydi. İngiliz Ticaret Kurulu tarafından hazırlanan ve hükümet tarafından onaylanan bir liste ile hangi savaş malzemelerinin kimlere satılacağına karar veri-

²² "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Savaş Bakanlığı'na 16 Nisan 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775, 1A.**

²³ "İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na 22 Nisan 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775, 5A.**

²⁴ "İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Harington'a 11 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775, 14A.**

yordu. 24 Mart 1921 tarihinde İngiliz Ticaret Kurulu, savaş malzemelerinin İngiltere'den ihracına izin veren listeyi feshederek yerine yeni bir liste hazırlamıştı. İngiliz hükümeti tarafından onaylanan yeni liste ile daha önceki listede satışına izin verilen savaş malzemesinin büyük bir kısmının satışına yasak getirilmişti. Buna göre; her türlü bomba, patlayıcı, mayın, top, fişek, dinamit, makineli tüfek, torpido, füze vb. savaş malzemeleri ile diğer savaş gereçleri ve onlar için gerekli parçaların ihracı yasaklanmıştı. Yeni liste ile at arabası ve binek hayvanları ile bunlar için gerekli her türlü malzemenin ihracına da yasak getirilmişti. Eski listede yer alan savaş malzemelerinin ihracına olanak sağlayan umumi ruhsatlar iptal edilecekti. Yeni listede yer alan malzemelerin dışında kalan malzemeleri ihraç etmek isteyenler İngiliz Ticaret Kurulu Ruhsat Bölümü'nden yeni ruhsat alacaklardı²⁵.

İngiltere'de hazırlanan liste dışında tutulan, uçak, tank, kamyon, çeşitli ulaşım vasıtaları, gezici mutfaklar, telefon malzemeleri ve kara ordusu için gerekli diğer malzemelerin satışına müsaade edilecekti²⁶. İngiliz hükümeti, İngiliz ticaret çevrelerinin zarar etmesini önlemek amacıyla bu malzemeleri "kasıtlı olarak" liste dışında bırakmıştı²⁷. Üstelik ruhsat verilecek malzemelerin Türklere satışını engelleyen bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu yönüyle liste tartışmaya açık olsa da, İngiliz hükümeti tarafsızlık yolunda önemli bir karara imza atmıştı.

İstanbul'da bulunan İngiliz yetkilileri de 1 Nisan 1921 tarihinde bir bildiri yayınlarak yeni listede yer alan malzemelerin kaçak sayılacağını ilan etmişlerdi. Fransız ve İtalyan yetkililer bu karar hakkında yorum yapmazken, Yunan hükümeti 4 Temmuz 1921 tarihinde müttefik kaptanlarına bir nota göndererek yeni liste hakkındaki kararı protesto etmişti²⁸.

²⁵ "İngiliz Ticaret Kurulu'nun 24 Mart 1921 tarihli kararı", **WO, 32/5775**, 16A.

²⁶ "İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na 13 Mayıs 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775**, 43A.

²⁷ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Savaş Bakanlığı'na 1 Haziran 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775**, 57A.

²⁸ "İstanbul İngiliz Yüksek Komiserliği'nden Dışişleri Bakanlığı'na 26 Temmuz 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775**, 94B.

İhraç konusunda yapılan düzenlemelere İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Granville de tepki göstermişti. Savaş malzemelerinin ihracını yasaklayan kararın alındığı tarihlerde iki milyon el bombası satışı konusunda Yunan Savaş Bakanlığı ile bir sözleşme yapan Granville zor durumda kalmıştı. Granville, Yunanistan'ın askeri ihtiyaçlarını müttefiklerden ve diğer devletlerden karşılamasından endişe ediyordu. Granville endişelerinde haksız sayılmazdı. Nitekim telsiz aparatları satın almak amacıyla İngiliz şirketi Marconi ile görüşen Yunan yetkililer bu malzemeleri Marconi'den temin edemeyeceklerini anlayınca Telefunken'den satın almak amacıyla İsviçrelilerle temasa geçmişlerdi. Yunan yetkililer Amerika tarafından I. Dünya Savaşı döneminde uygulanan tarafsızlık politikasının dahi İngilizlerin hayata geçirdiği tarafsızlık politikasından daha esnek olduğunu savunuyorlardı. Bu nedenlerle Granville, hükümetinden alınan kararın gözden geçirilmesini talep etmişti²⁹.

21 Nisan 1921 tarihinde Granville ile yaptığı görüşmede Yunanistan Dışişleri Bakanı, Fransa ve İtalya'nın "Kemalistlere" silah sattığını iddia ederek İngiltere'nin, Yunanlılara savaş malzemesi satılmasına engel olmasının adil olmadığını ileri sürmüştü. Bu iddialar hakkında Yunanistan Dışişleri Bakanı'ndan kanıt isteyen Granville, kanıt bulunması halinde gereğinin yapılacağını bildirmekle yetinmişti³⁰. Bu cevabına karşın Granville alınan kararın iptal edilmesi amacıyla yoğun bir çaba sarf etmekteydi. Bu konuda Granville'ye izahatta bulunan İngiliz hükümeti, "biz tarafsızlığımızı ilan ettik. Yunanlılara da Türklere de savaş malzemesi gönderme izni vermeyeceğiz. Mustafa Kemal Paşa'nın savaş malzemesi satın almak için İngiliz şirketleri ile görüşmesine izin vermeyiz. Yunanlılara karşı da farklı bir tavır sergileyemeyiz"³¹ şeklindeki izahatı ile Yunanistan'a ve

²⁹ "İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Lord Granville'den Dışişleri Bakanlığı'na 12 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 29A.

³⁰ "İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Lord Granville'den Dışişleri Bakanlığı'na 22 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 33C.

³¹ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Atina Büyükelçisi Lord Granville'e 16 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 30A.

TBMM hükümetine aynı mesafede olduğunu göstermeye çalışmıştı. Bu izahat İngiliz hükümetinin takip ettiği politikalarda köklü bir dönüşümün eşliğinde olduğunun işaretiydi.

Yunan yetkililerin ve silah tüccarlarının etkisinde kaldığı anlaşılan Granville, İngiliz şirketleri tarafından yapılması gereken ihracatın Fransız ve İtalyan şirketleri tarafından yapıldığını bu nedenle İngiliz ticaret çevrelerinin kayıp yaşadıklarını iddia ediyordu. “Kemalistlere” Rusya’dan geniş çapta savaş malzemesi gönderildiğini de iddia eden Granville, Yunanlılara savaş malzemesi satılması meselesinin bir kez daha gözden geçirilmesini talep etmişti³². İngiliz hükümeti tarafından yapılan tahkikatta, eski ruhsatların iptalinin İngiliz ticaretinin aleyhine bir durum oluşturduğuna dair somut verilere ulaşılamamıştı. İngiliz hükümeti diğer devletler tarafından “Kemalistlere” silah ve cephane sağlanması ile ilgili iddiaları da ciddiye almamış, bu konudaki iddiaların somut delillerle ispatlanmasını istemişti³³. Aksi takdirde bu iddialar İngiltere’nin politikalarını gözden geçirmesi için bir neden olmayacaktı.

Yıllarca İngiltere’den askeri malzeme satın alan Yunanlılar, savaş malzemelerinin ihracı ile ilgili yasağın iptali için ısrarlarını sürdürüyorlardı. İtalyan ve Fransızların TBMM hükümetine askeri malzeme sattıklarını ileri süren Yunan yetkililer, kendilerine askeri malzeme satışına izin verilmesini talep ediyorlardı. C. Mavridis adlı Yunan yetkili, Aldo adlı bir İtalyan gemisinin Zonguldak’ta bulunan “Kemalistlere” askeri malzeme götüreceğini ihbar etmiş, müttefik deniz polisi tarafından bu gemide yapılan aramalarda 47 balya üniforma ve 32 kutu fişek bulunmuştu. Ancak İtalyan hükümeti bu konuda sorumluluk kabul etmemiş, bu malzemelerin kaçak olarak “Kemalistlere” nakledildiğini beyan etmişti³⁴. Ancak bu ve benzeri vakalarda

³² “İngiltere’nin Atina Büyükelçisi Lord Granville’den Dışişleri Bakanlığı’na 27 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 34A.

³³ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Atina Büyükelçisi Lord Granville’e 30 Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 35A.

³⁴ “İstanbul İngiliz Yüksek Komiseri H. Rumbold’dan İstanbul İtalyan Yüksek Komiseri M. Garroni’ye 2 Mart 1921 tarihli mektup ve Garroni’nin 23 Mart 1921 tarihli cevabı”, **WO, 32/5775**, 32A ve B.

“Kemalistlere” savaş malzemesi sevk eden şahısların İtalya ve Fransa hükümetleri ile bağlantılarına dair somut deliller bulunamıyordu.

Savaş malzemelerinin satışı hakkındaki karar sadece İngiltere için geçerli değildi. Bu karar, İngiliz hâkimiyetindeki bölgelerde de geçerli olacaktı. Listedeki malzemeler dışında kalan malzemelerin Yunanistan'a olduğu gibi Türkiye'ye ihracına da izin verilecekti. Kanuna aykırı olmayan malzemelerin İstanbul'da satışı için ruhsat koşulu aranmayacaktı³⁵.

Uğradıkları başarısızlıkların ardından İngiltere'nin desteğinin azalttığını gören İstanbul Yunanistan Yüksek Komiseri M. Votsis İngiltere'nin desteğini yeniden kazanmaya çalışıyordu. 9 Nisan 1921 tarihinde İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'u ziyaret eden M. Votsis, Haliç'te bulunan bir Türk torpidosunun Boğaziçi'nde bulunan Yunan Kruvazörü Kilkis'i torpillemeye hazır olduğunu, Goben'e Fransızlar tarafından 1,500 ton kömür sağlandığını, Fransızlar ve İtalyanların “milliyetçilere” yardım ettiklerini ileri sürmüştü³⁶. Ancak bunlar İngiltere'nin tavrında herhangi bir değişiklik yaratmamıştı.

İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan aldığı talimatlarla Harington, Yunan ordusuna verdiği desteği azaltmaya başlamıştı. Harington, İzmit ve çevresinde emrinde bulunan Yunan askerlerinin emrinden çıkmasına müsaade etmişti. Harington, daha önce Yunan birliklerini yönlendirmekle görevli İngiliz subaylarını geri çekmese de, onlara, Yunan subaylarına hiçbir tavsiyede ve müdahalede bulunmamaları ve Yunan işgallerine katılmamalarını emretmişti. Bu emirle birlikte Yunan birliklerinde görevli İngiliz subayları birer gözlemci haline gelmişlerdi. İzmit ve çevresindeki Yunan birliklerinin kumandanı General Popoulos, Harington'un emrinden çıktıktan sonra, birliklerini İzmit ile Karadeniz arasında bir hatta tutabilmek için izin istemişti. Harington, buna karar verme sorumluluğunun Popoulos'a ait olduğunu, böyle bir karar verilmesi halinde bilgilendirilmesini istemişti. Bun-

³⁵ “İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Harington'a (gün belirtilmemiş) Nisan 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 17A ve B; “İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 27 Nisan 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 18A.

³⁶ “Rumbold'dan Curzon'a 12 Nisan 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 24B.

dan sonra Yunan birlikleri İngiliz birliklerinden bağımsız bir halde oldukları yerde kalmaya devam etmişlerdi. Harington; “benim görevim İngiliz hükümeti adına Türk savaş malzemelerinden sorumlu olmak ve onların yağmalanmasını önlemektir. Sadece bir politikaya sahibim; hangi millet olursa olsun, rengi politikası ne olursa olsun, burada benim emirlerime itaat etmeyen, kanun ve düzene karşı herhangi bir teşebbüste bulunan herkes benim düşmanımdır. Buna göre davranıyorum.” Şeklindeki sözleri ile harekât tarzına açıklık getirmişti³⁷. Bununla birlikte Harington, Yunanlıların İzmit ve çevresinde kalmalarına göz yummuş, TBMM kuvvetleri ile kendi birlikleri arasında bir tampon bölge oluşturarak birliklerinin ve İstanbul’un güvenliğini sağlama almıştı.

Türk-Yunan Savaşı’nda Tarafsızlık Kararı

26 Nisan 1921 tarihinde İngiliz hükümeti hiç beklenmedik bir anda Fransız ve İtalyan hükümetlerine müracaat ederek İtilaf Devletleri’nin, Türk-Yunan Savaşı’nda tarafsız olduklarını ilan etmelerini önermişti. İngiliz önerisi doğrultusunda hazırlanacak bildiri; müttefiklerin sadece İstanbul’dan sorumlu oldukları belirtilecek ve müttefiklerin denetimleri altındaki bölgelerde tarafların asker toplamalarına izin vermeyecekleri ilan edilecekti³⁸. İzlediği politikalardan dolayı İtalyan hükümetinin yapılan öneriyi kabul etme olasılığı son derece yüksekti. Bu nedenle belirleyici olacak karar Fransa’dan gelecekti.

İngiltere’nin tarafsızlık önerisine İtalyan hükümeti hemen destek vereceğini açıklamıştı³⁹. Fransız hükümeti ise ateşkes gereği Yunanlıların İstanbul Limanı’nı kullanmaktan mahrum bırakılmayacaklarını öne sürerek Yunanlıların, İstanbul ve Boğazlardaki operasyonlarını önlemek amacıyla İtilaf Devletleri tarafından bazı sınırlandırmalar

³⁷ “Harington’dan Savaş Bakanlığı’na 16 Nisan 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 3A.

³⁸ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Paris Büyükelçisi Hardinge’e ve Roma Büyükelçisi Buchanan’a 26 Nisan 1921 tarihli mektuplar”, **WO, 32/5775**, 19A ve 20B.

³⁹ “İngiltere’nin Roma Büyükelçisi Buchanan’dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı’na 8 Mayıs tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 47C.

getirilmesini önermişti⁴⁰. Fransız hükümeti, İngiltere'nin tarafsızlık önerisine karşı çıkmamış, sadece strateji gereği, Boğazlar bölgesinde bulunan Yunan kuvvetlerinin faaliyetlerinin sınırlandırılması konusunda yeni bir öneri sunmuştu. İngiliz önerisi Yunanlıların Boğazlar bölgesini askeri bir üs olarak kullanmalarını önlüyordu. Oysa bu bölgede geçmişteki operasyonlarda istifade edilen, gelecekte de istifade edilmesi düşünülen Yunan birlikleri bulunuyordu. Fransız tezi bu birliklere sınırlandırma getirilmesini esas almıştı.

Fransa tarafından yapılan öneri, İngiliz hükümeti tarafından kabul görmüştü. Buna göre; Yunanlılara savaş malzemesi satılmayacak fakat Yunan gemilerinin müttefik işgali altındaki bölgelerden ipe ve kömür gibi ihtiyaçlarını karşılamalarına müsaade edilecekti⁴¹. Yunanlıların mezkûr bölgeyi ordu ve donanma üssü olarak kullanmalarına ise müsaade edilmeyecekti⁴². İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold ve İtalyan Yüksek Komiseri Garroni'nin, bu uygulamayla meselenin daha da karışık bir hale geleceği şeklindeki uyarıları da sonucu değiştirmemişti⁴³.

Müttefik hükümetleri arasında sağlanan uzlaşmanın ardından İstanbul İngiliz Yüksek Komiserliğinde toplanan Müttefik temsilcileri, Yunan savaş gemilerinin Boğazlar bölgesinden çekilmesi ve İstanbul'daki Yunan donanma üssünün kapatılması amacıyla hükümetlerinden teşebbüslerde bulunulmasını talep etmişlerdi. Sonraki aşamada Yunan hükümetinden askeri ataşe ve askeri heyeti dışındaki bütün subaylarını İstanbul'dan çekmesi talep edilecekti. Toplantıda tarafsız bölge üzerinde de tamamen uzlaşmaya varılmıştı. Tarafsız bölge 13 Mayıs 1921 tarihinde ilan edilmek üzere hazırlanan beyanname ile açıklığa kavuşturulmuştu. Müttefik Yüksek Komiserleri Rumbold, Garroni ve Pelle tarafından hazırlanan beyanname; İngiltere, Fransa ve İtalya işgali altındaki bölgelerin;

⁴⁰ "Fransız hükümetinin 7 Mayıs 1921 tarihli notası", **WO**, 32/5775, 47D.

⁴¹ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Rattigan'a 28 Mayıs 1921 tarihli telgraf", **WO**, 32/5775, 55A.

⁴² "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Rumbold'a 26 Nisan 1921 tarihli telgraf", **WO**, 32/5775, 55A.

⁴³ "Rumbold'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 20 Mayıs 1921 tarihli telgraf", **WO**, 32/5775, 54B.

- a. İstanbul yarımadasının batı sınırı; Sinekli-Büyükçekmece hattı,
- b. İzmit yarımadasının doğu sınırı; Ağva-Yarımca hattı,
- c. Gelibolu Yarımadası'nın tamamı ve Bakla Burnu hattının kuzeyinde Bolayır- Gocuk Burnu hattı,
- d. Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında Karabiga, Biga, Bayramiç, Ezine,

Geyikli hariç Karabiga dahil olmak üzere belirlenen hatla bağlantılı yollar olduğu vurgulandıktan sonra; tarafsız bölgenin; Avrupa tarafında Bolayır-Büyük Çekmece, Asya tarafında ise Karabiga-Gebze arasındaki bölgeyi kapsayacağı izah edilmişti⁴⁴. Bu beyanname ile sadece tarafsız olarak belirlenen bölgede değil, İtilaf Devletleri'nin işgali altındaki bölgelerde de tarafsızlık prensiplerinin uygulanacağı netleşmişti.

Yunanistan ile Türkiye ya da bazı gruplar arasında savaş hali devam ettiğinden İngiltere, Fransa ve İtalya işgal kuvvetlerinin ve bu işgal kuvvetlerinin yer aldığı bölgedeki ahalinin durumunu belirleyebilmek amacıyla 13 Mayıs 1921 tarihinden itibaren; belirlenen bölgede; “tarafsızlık hali” tesis edilecekti. Müttefik işgal kuvvetleri ve uyrukları, tarafsızlık prensiplerinin tamamına riayet edeceklerdi. İşgal edilen bölgelerde savaşan taraflar, asker toplayamayacak ve ordu teşkil edemeyeceklerdi. Yunanistan uyruğu şahıslar Yunanistan'a, Türk uyruğunda bulunanlar işgal bölgesi dışındaki Türk topraklarına rahatça gidebileceklerdi⁴⁵. Böylece Türklerin Anadolu'ya geçişi ile ilgili sınırlandırmalar kaldırılmıştı.

Tarafsızlık Kararının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler

Müttefik temsilcileri tarafından alınan tarafsızlık kararının, mezkûr bölgede Yunan askerlerinin bulunmasından dolayı hayata geçiril-

⁴⁴ “9 Mayıs 1921 tarihinde Müttefik Yüksek Komiserleri, Amiralleri ve Kumandanları arasında yapılan toplantı ve hazırlanan 13 Mayıs 1921 tarihli beyanname”, **WO, 32/5775**, 51B ve 65A.

⁴⁵ “Pelle, Garroni ve Rumbold tarafından ilan edilen 13 Mayıs 1921 tarihli Bildiri”, **WO, 32/5775**, 63A.

mesi zordu. Yunanlılar yaptıkları operasyonlarda Boğazlar bölgesini askeri üs olarak kullanmaya devam ediyorlardı. Ancak müttefik temsilcileri Yunanlıların, Anadolu kıyılarına yaptıkları operasyonlarda İstanbul'u askeri bir üs olarak kullanmalarına müsaade edilmesinin, “tehlike dolu bir seyahat” olduğunu kavramışlardı. “Kemalistlerin” konumu meseleyi daha da karmaşık bir hale getirmişti. Normal şartlarda “Kemalistlerin” tarafsız bölgeyi geçmelerine izin verilmiyordu. Ancak tarafsızlık kararından sonra uygulanacak nihai politika konusunda belirsizlik oluşmuştu. Hükümetlerinden nihai politika hakkında izahat isteyen Yüksek Komiserler, tarafsızlık kararının daha etkili hale getirilmesi konusunda hükümetlerini uyarmışlardı. Aksi takdirde tarafsızlık kararı eski vaziyette herhangi bir değişiklik yaratmamış olacaktı. İstanbul'daki müttefik temsilcileri tarafsızlığın “katı bir şekilde” uygulanması halinde “Kemalistlerin” tarafsız bölgeyi ihlal etmeyeceklerini düşünüyorlardı⁴⁶. Fakat İngiliz hükümeti, Yunan gemilerinin Boğazlardan geçme hakkına sahip olduğunu düşündüğünden⁴⁷, tarafsızlık kararının objektif bir şekilde uygulanması noktasında bazı tereddütler yaşıyordu. Bu tereddütlerin ortadan kaldırılabilmesi için Yunanistan'ın kesin olarak yenilgiye uğratılması gerekiyordu.

Müttefiklerin tarafsızlık kararının ardından Boğazlar bölgesindeki Yunan birlikleri İngiliz kumandasına girmek istemişlerse de İngiliz hükümeti bu teklifi kabul etmemişti⁴⁸. Ayrıca tarafsız bölge dâhilindeki Darıca'da bulunan Venizelos taraftarı subayların silahlarına İngilizler tarafından el konulmuştu⁴⁹.

İstanbul Yunan Yüksek Komiseri Votsis, Rumbold ile görüşmesinde İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgaline müsaade edilmesi-

---

⁴⁶ “4 Temmuz 1921 tarihinde Müttefik Yüksek Komiserleri, donanma ve askeri yetkilileri arasında yapılan toplantı”, **WO, 32/5775**, 62A.

⁴⁷ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Rattigan'a 7 Temmuz 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 64A.

⁴⁸ “İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Harington'a 22 Temmuz 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 75B.

⁴⁹ “Harington'dan Savaş Bakanlığı'na 26 Temmuz 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 89A.

nin İngilizlerin yararına olacağını iddia etmişti. Rumbold ise Müttefik hükümetlerinin buna müsamaha göstermeyeceklerini vurgulayarak Yunanlıların İstanbul'a doğru ilerlemeleri halinde müttefik birlikleri ile Yunanlılar arasında çatışma çıkacağını bildirmişti⁵⁰.

İstanbul ve çevresinden istedikleri gibi yararlanamayacaklarını anlayan Yunanlılar, İstanbul'u ele geçirme hayalleri kurmaya başlamışlardı. İngiliz hükümeti, Yunanlıların İstanbul'u ele geçirmeye kalkışmaları halinde ateşle karşılık verileceğini ve böyle bir maceraya müsamaha gösterilmeyeceğini Yunan hükümetine bildirmişti⁵¹.

Müttefik hükümetlerin ve temsilcilerinin tarafsızlık konusunda aldıkları karara paralel olarak Harington, İngiliz ordusunda görevli eski bir subay olan ve ticaretle iştigal eden M. Henry aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa ile temasa geçmek istemiş fakat görüşme davetinin kimden geldiği konusundaki tartışmalar bu görüşmenin gerçekleşmesine olanak vermemişti⁵².

Harington, Yunan gemilerinin ve askerlerinin bölgede kalmasına izin vermekle tarafsızlığın ihlal edildiğini, bunun "milliyetçileri" kızdıracığını ve Yunan ilerleyişi kontrol altında tutulmadığı müddetçe "milliyetçilerin kendilerine saldırabileceklerini" ileri sürüyordu⁵³. Ona göre; Yunan gemilerinin ve askerlerinin tarafsız bölgeden ayrılması halinde müttefikler, tarafsız olduklarını kanıtlayabileceklerdi⁵⁴. İngiliz Savaş Bakanlığı da Harington'la aynı fikirde idi. Savaş Bakanlığı "tarafsızlığın kuvvetlendirilmesine" ilişkin tedbirlerin bir an önce hayata geçirilmesi gerektiğini düşünüyordu⁵⁵. İngiliz Yüksek

⁵⁰ "Rumbold'dan Dışişleri Bakanlığı'na 1 Ağustos 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 91A.

⁵¹ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Atina Büyükelçisi Lord Granville'e 30 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 91B.

⁵² "Rattigan'dan Dışişleri Bakanlığı'na 7 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 69C.

⁵³ "Harington'dan Savaş Bakanlığı'na 15 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 72A.

⁵⁴ "Harington'dan Savaş Bakanlığı'na 13 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 73A.

⁵⁵ "İngiliz Savaş Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na 16 Temmuz 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775**, 74A.

Komiser Vekili Rattigan ise; Yunanlılara karşı tarafsızlığın kuvvetlendirilmesi ile hiçbir şey elde edilemeyeceğini düşünmekteydi⁵⁶. İngiliz hükümeti de Yüksek Komiseri ile aynı fikirde olacak ki, tarafsızlığın kuvvetlendirilmesi hakkındaki hareketlerin belirsiz bir süreliğine ertelenmesine karar vermişti⁵⁷.

Bu arada tarafsız olduğu ilan edilen bölge içerisinde ufak tefek olaylar cereyan ediyordu. Tarafsız bölgeyi geçen 12 Türk askeri İngilizler tarafından yakalanmış, bunun üzerine bölgeye gelen bir Türk subayının, yakalanan askerlerin devriye gezdiklerini, sınırı geçmek istemediklerini açıklaması üzerine askerler serbest bırakılmıştı⁵⁸.

Tarafsızlık kararının uygulanmasına ilişkin sıkıntılar, İtilaf Devletleri'nin meseleyi yeniden ele almalarını zaruri hale getirmişti.

Tarafsızlık Kararının Yüksek Konsey Tarafından Yeniden Yorumlanması

İtilaf Devletleri'nin Türk-Yunan Savaşı karşısında nasıl bir tavır sergileyeceklerini belirleyebilmek amacıyla 10 Ağustos 1921 tarihinde Paris'te toplanan Yüksek Konsey tarafsızlık kararına yeni bir boyut getirmişti. İngiliz Başbakanı L. George, müttefiklerin tarafsızlık meselesini "katı bir şekilde" yorumladıklarını belirterek özel şirketlerin savaşan taraflara ihraç yapmalarına izin verilmesini önermişti. Bu öneri Yüksek Konsey tarafından kabul edilmişti. Buna göre İtilaf Devletleri, Türk-Yunan savaşında tarafsızlığı katı bir şekilde uygulayacaklar, taraflar arasındaki çatışmalara, asker, silah veya borç ne olursa olsun yardım etmeyecekler, müdahalede bulunmayacaklardı. Bununla beraber özel şirketlerin ticaret yapma özgürlüğüne hiçbir şekilde müdahale edilmeyecekti⁵⁹. Bu kararla savaş malzemesi satan özel şirketlere getirilen sınırlama kaldırılmıştı. Müttefik

⁵⁶ "Rattigan'dan İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na 21 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 80A.

⁵⁷ "İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan Savaş Bakanlığı'na 28 Temmuz 1921 tarihli mektup", **WO, 32/5775**, 86A.

⁵⁸ "Harington'dan Savaş Bakanlığı'na 26 Temmuz 1921 tarihli telgraf", **WO, 32/5775**, 89A.

⁵⁹ "10 Ağustos 1921 tarihli Yüksek Konsey Toplantısından md. 1", **WO, 32/5775**, 93A.

hükümetler savaşı taraflara silah satamayacaklardı. Lakin özel şirketler hem Yunanlılara hem de Türklere savaş malzemesi satma hakkına sahip olacaklardı.

Toplantıda Briand, İstanbul'un Yunanlılar tarafından bir donanma üssü olarak kullanılmasını tartışmaya açmıştı. L. George, İstanbul ve Boğazlar bölgesinde bulunan Yunanlıların bölgeyi kullanmaktan mahrum bırakılmalarının zor olduğunu ifade ettiğinden meselenin olduğu gibi kalmasına karar verilmişti. Yunanlılar bir süre daha İstanbul'u donanma üssü olarak kullanmaya devam edeceklerdi⁶⁰.

İngiliz Dışişleri Bakanı Curzon, taraflar arasında arabuluculuk yapılmasını teklif etmiş, geçen altı ayda yapılan iki teşebbüsün⁶¹ başarısızlıkla neticelendiğini ifade etmişti. Bunun üzerine Yüksek Konsey, taraflar arasında arabuluculuk yapma zamanının gelmediğine kanaat getirmişti⁶².

Yüksek Konsey son olarak Sevr Antlaşması ve Boğazların güvenliği meselelerini ele almıştı. Bundan sonra İtilaf Devletleri'nin ve işbirlikçi devletlerin, savaşı tarafların gerçek niyetlerini anlamak maksadıyla gayri resmi vasıtalar kullanmalarına karar verilmişti. Sonraki aşamada gayri resmi kanallardan elde edilecek bilgiler karşılaştırılacak ve ona göre bir hareket tarzı belirlenecekti⁶³. Gayri resmi temaslar ilerleyen süreçte resmi temaslara zemin hazırlayacaktı.

Boğazların serbestliğini garanti etmek üzere gerekli kuvvet meselesi ise hava, kara ve deniz temsilcileri ile müzakerede bulunacak şekilde Versay'daki askeri temsilcilere havale edilmişti⁶⁴.

Yüksek Konsey tarafından alınan kararlar, özel şirketlerin Türklere de silah satışına ve nakline müsaade ediyordu. Ancak Harington

⁶⁰ "10 Ağustos 1921 tarihli Yüksek Konsey Toplantısından md. 2", **WO, 32/5775**, 93A.

⁶¹ Bu teşebbüslerden ilkinin Londra Konferansı olduğu daha önceki ifadelerden anlaşılmaktadır. İkinci teşebbüs ise, Harington ile Mustafa Kemal Paşa arasında yapılması düşünülen fakat gerçekleşmeyen görüşme olsa gerektir.

⁶² "10 Ağustos 1921 tarihli Yüksek Konsey Toplantısından md. 3", **WO, 32/5775**, 93A.

⁶³ "10 Ağustos 1921 tarihli Yüksek Konsey Toplantısından md. 4a", **WO, 32/5775**, 93A.

⁶⁴ "10 Ağustos 1921 tarihli Yüksek Konsey Toplantısından md. 4b", **WO, 32/5775**, 93A.

daha önce kendisine verilmiş talimatlar gereği, Türklere silah naklini engellemekle mükellefti. Bu durum yeni karışıklıklara neden olacaktı⁶⁵. Bunun farkında olan İngiliz hükümeti daha önceki talimatları yok sayarak, ihracı yasaklanan savaş malzemelerinin ihracı için özel şirketlere ruhsat verilmesini kararlaştırmıştı. Buna göre zehirli gazlar dışındaki savaş malzemeleri özel şirketler tarafından Yunanlılara ve “Kemalistlere” satılabilecekti⁶⁶. Bu karar “Kemalistlere” gayri meşru yollardan savaş malzemesi sattığı iddia edilen Fransız ve İtalyan şirketlerinin alenen satış yapmasına olanak sağlayacaktı. Sadece Yunanlılara savaş malzemesi satan İngiliz şirketlerinin, “Kemalistlere” satış yapmasında da herhangi bir engel kalmamıştı. Yüksek Konsey kararları Yunanistan’ın en büyük destekçisi İngiltere’nin desteğini de kaybettiğini göstermişti.

İngiltere’nin Milli Mücadele’ye yönelik politikalarında belirgin bir değişim göze çarpıyordu. Bu değişimin açık bir göstergesi olmak üzere; İngiliz Donanma Bakanlığı, Sovyet Rusya hükümeti tarafından “Kemalistlere” savaş malzemesi dağıtmak üzere ilerledikleri rapor edilen savaş gemilerinin yakalanması hakkındaki talimatların uygulanmaması için Akdeniz Müttefik Orduları Başkumandanı’na talimat vermişti⁶⁷. Bundan sonra İngilizler, Sovyet Rusya’nın Kemalistlere yardım etmesine ve ticaret yapmasına engel olmayacaklardı.

Müttefik şirketlerinin ve hatta Sovyet Rusya’nın Ankara hükümetine savaş malzemesi satışına izin verilmesi Yunan hükümetinin tepkisine neden olmuştu. Daha önce İngiliz, Fransız ve İtalyan bandıralı gemilere müdahalede bulunmayan Yunan yetkililer, Fransız ve İtalyanlara ait gemilere müdahale etmeye başlamışlardı. Fransız ve İtalyan hükümetleri de bu müdahalelerden dolayı Yunanistan’ı pro-

⁶⁵ “İngiliz Savaş Bakanlığı’ndan Dışişleri Bakanlığı’na 23 Ağustos 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 98A.

⁶⁶ “İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Ticaret Kurulu’na 20 Ağustos 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 104B; İngiliz Dışişleri Bakanlığı’ndan Rumbold’a 28 Ağustos 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 109A.

⁶⁷ “İngiliz Donanma Bakanlığı’ndan Dışişleri Bakanlığı’na 23 Eylül 1921 tarihli mektup”, **WO, 32/5775**, 135B.

testo ediyorlardı⁶⁸. Bu aşamada İngiltere, Yunanlıların savaş malzemesi taşıyan gemileri arama ve ablukaya alma haklarını yok saymakla birlikte, Kemalistlere askeri malzeme ulaştıran gemilerin engellenmesi meselesine müdahil olmayacağını açıklamıştı⁶⁹. İngiltere yaptığı açıklama ile işin içinden sıyrılmış Yunanistan'ı müttefikleri ile karşı karşıya bırakmıştı. Sakarya Savaşı'ndan sonra yapılan bu açıklama, Yunanistan'ın İngiltere'nin desteğini büyük ölçüde kaybettiğinin göstergesi idi.

Sonuç

Paris Konferansı'nda alınan haksız kararlar İzmir'i işgal eden Yunanlılar işgal sahalarını genişletmeye kalktıklarında karşılarında Kuva-yı Milliye'yi bulmuşlardı. Kuva-yı Milliye'nin sergilediği direniş nedeniyle Anadolu içlerine doğru ilerlemekte sıkıntı yaşayan Yunan ordusu, Sevr Antlaşması'ndan sonra ciddi bir yükümlülüğün altına girmişti. Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi Yunan ordusunun Milli Mücadele karşısındaki başarısına endekslenmişti.

Yunanistan'ın Anadolu'da sürdürdüğü mücadele için mali yardıma ve savaş malzemesine ihtiyacı vardı. Bu anlamda İngiltere ve Fransa, Yunanistan'a yardım ediyorlardı. Ayrıca İtilaf Devletleri, Yunan ordusunun İstanbul'u askeri bir üs ve iaşe kaynağı olarak kullanmasına izin veriyorlardı. Ancak Yunanlıların, Türk yolcuları taşıyan müttefik gemileri dışındaki gemilerin Boğazlardan geçişine engel olmaları sorun yaratmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde tohumları atılan milli hisler, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından başlayan işgallere tepki olarak daha da pekişmişti. Dini motiflerle işlenen milli hisler, İtilaf Devletleri'nin emperyalist politikalarını tehdit edecek boyuta ulaşmıştı. TBMM ile Sovyet Rusya arasında kurulan ilişkiler müttefiklerdeki tehdit algısını daha üst düzeye çıkarmıştı Yunan ordusunun

⁶⁸ “İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Lord Granville'den Dışişleri Bakanlığı'na 23 Eylül 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 138A.

⁶⁹ “İngiliz hükümetinden Rumbold'a 28 Ağustos 1921 tarihli telgraf”, **WO, 32/5775**, 109A.

Anadolu'da beklenen başarıyı elde edememesi ve Yunanistan'da gerçekleşen iktidar değişikliği gibi faktörler de hesaba katıldığında İtilaf Devletleri'nin müşterek politikalarında zorunlu bir değişim esas olmuştu. Siyasi konjonktür gereği bu değişime Yunanistan'ın en büyük destekçisi İngiltere'nin ön ayak olması gerekiyordu. 1921 yılı başlarındaki gelişmeler ve Londra Konferansı bu değişimin başlangıcı olmuştu.

İngiltere'nin Türk Yunan Savaşı'na yönelik politikalarında ilk kırılma noktası, 24 Mart 1921 tarihinde, muhtelif savaş malzemelerinin İngiltere'den ihracına izin veren listenin feshedilmesi ve yerine savaş malzemelerinin büyük bir kısmının ihracını yasaklayan yeni bir listenin hazırlanması olmuştu. Londra Konferansı'ndan çok kısa bir süre sonra alınan bu karar teorik de olsa tarafsızlık yolunda atılan ilk adım olmuştu. Bu kararlar liste dışında tutulan araç ve malzemelerin İngiltere ya da İngiliz şirketleri tarafından Kemalistlere satışında da hukuki bir engel kalmamıştı.

İngiliz politikalarında yaşanan değişimde Anadolu'daki gelişmeleri yakından takip eden Harington'un önemli bir rolü olmuştu. İşgal ettikleri bölgenin emniyeti açısından İstanbul'un Yunanlılar tarafından askeri bir üs olarak kullanılmasına ve Osmanlı Devleti'ne tabi Rumlar arasından Yunan ordusuna asker toplanmasına karşı olan Harington'a, Rumbold'un da hak vermesi sonucunda Londra daha köklü değişiklikler için düğmeye basmıştı.

26 Nisan 1921 tarihinde İngiltere, müttefiklerine Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsız olduklarını ilan etmeyi önermişti. İtalya'nın hemen olumlu yanıt verdiği bu öneriye Fransa, Yunanlıların İstanbul limanını kullanmaktan mahrum bırakılmamaları gerektiğini vurgulayarak destek vereceğini açıklamıştı. İngiltere tarafından da makul bulunan bu öneri, İstanbul'daki müttefik temsilcilerine gönderilen talimatlarla hayata geçirilmişti.

13 Mayıs 1921 tarihinde Müttefik Yüksek Komiserleri, Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsız olduklarını ilan etmişlerdi. Boğazlar bölgesinde İstanbul, İzmit, Çanakkale ve Gelibolu'da müttefik işgali altındaki kısımlarla bu bölgeler arasında kalan kısımlarda, müttefik işgal

kuvvetleri ve uyrukları, tarafsızlık ilkelerinin tamamına riayet edeceklerdi. Buna göre; savaşı taraflar işgal edilen bölgelerden asker toplayamayacak ve ordu teşkil edemeyeceklerdi.

Tarafsızlık kararından sonra Yunanlılar eskiden olduğu gibi savaş malzemesi, kömür ve ipe gibi ihtiyaçlarını İstanbul'dan karşılamaya devam etmişlerdi. Bunun üzerine müttefik temsilcileri aldıkları kararları daha etkili hale getirmeye çalışmışlarsa da bunda başarılı olamamışlardı. Bu durum Ankara hükümetinin de Boğazlar bölgesinden savaş malzemesi, kömür ve ipe gibi ihtiyaçlarını karşılamalarına mani olan hukuki ve askeri engelleri ortadan kaldırmıştı.

Müttefik temsilcileri, Milli Mücadele Hareketinin gelişmesi karşısında, Yunan askerlerini işgal sahalarından çıkarmaya çalışmışlardı. Bununla beraber Harington, Yunanlıların İzmit ve çevresinde kalmalarına göz yumarak TBMM kuvvetleri ile kendi birlikleri arasında da tampon bir bölge oluşturmuştu.

10 Ağustos 1921 tarihinde Paris'te toplanan Yüksek Konsey, Türk-Yunan savaşı hakkında alınan tarafsızlık kararını katı bir şekilde uygulamaya karar vermişti. Müttefikler, taraflar arasındaki çatışmalara, asker, silah veya borç ne olursa olsun yardım etmeyecekler, müdahalede bulunmayacaklardı. Müttefik hükümetleri taraflara doğrudan savaş malzemesi satmasa da özel şirketler her iki tarafa da savaş malzemesi satma hakkına sahip olacaktı. Daha önce müttefik şirketlerinin sadece Yunanlılara savaş malzemesi satma hakkı vardı. Kemalistlere gayrimeşru yollardan satış yapılabiliyordu. Yüksek Konsey, Kemalistlere de savaş malzemesi satışına izin vererek tarafsızlık kararını daha objektif bir hale getirmişti. Öte yandan müttefik şirketlerine yeni bir pazar ve kazanç kapısı açılmıştı.

Yüksek Konseyin aldığı önemli kararlardan bir tanesi de; Müttefiklerin ve işbirlikçi devletlerin savaşı tarafların gerçek niyetlerini anlamak amacıyla gayri resmi kanallardan temas kurmalarına izin vermektir. Gayri resmi temaslar, ilerleyen süreçte resmi temasların kurulmasında ve Lozan'a giden süreçte önemli bir rol oynayacaktı.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

Public Record Office, War Office (WO), 32/5775;

1A, 1B, 3A, 5A, 7A, 8A, 9A, 10A, 13A, 13C, 13D, 14A, 15B, 16A, 17A, 17B, 18A, 19A, 20B, 21B, 21C, 21D, 24B, 29A, 30A, 32A, 32B, 33C, 33D, 34A, 35A, 43A, 47C, 47D, 51B, 54B, 55A, 57A, 62A, 63A, 64A, 65A, 69C, 72A, 73A, 74A, 75B, 80A, 86A, 89A, 91A, 91B, 93A, 94B, 98A, 104B, 109A, 130B, 135B, 138A.

Araştırma Eserler

Erim, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Tarih Metinleri**, I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1953.

Hatipoğlu, M. Murat, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.

Şimşir, Bilal, **İngiliz Belgeleri ile Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922**, Bilgi Yayınları, Ankara 1989.

Makaleler

Ali Arslan, “*Ülkenin Kurtarılmasında Kuvâ-yı Milliye'nin Görüşü ve Yalnız Siyaseten Müdafaanın İflası (1918-1920)*”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi**. Sayı: 36, İstanbul 2000, s.7.

M.Murat Hatipoğlu, “*Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter*”, **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara 1986, s.463-466

N. Fahri Taş, “*Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Fransızların Trakya'ya İlgali*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX. (Kasım 2004), s. 60, 2004

Yuluğ Tekin Kurat, “*Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası*”, **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Ankara 1986, s. 410-411.

